

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МОДЕЛЮВАННЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ
Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 11-421 групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Спеціалізація: англійська мова
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Гонта Марія Олександрівна
Керівник к.пед.н., доцентка Гриценко І.В.
Рецензент заступниця директора Пуленець
Т.В.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування моральних цінностей молодших школярів	6
1.1. Історико-логічний аспект дослідження морального виховання молодших школярів	6
1.2. Моделювання педагогічних ситуацій у початковій школі	111
1.3 Сутність позакласної діяльності як засобу морального виховання молодших школярів	144
РОЗДІЛ 2. Умови моделювання педагогічних ситуацій формування моральних цінностей у молодших школярів	199
2.1. Критерії та рівні сформованості моральних цінностей молодших школярів.....	199
2.2. Експериментальна робота з теми дослідження	211
2.3. Аналіз результатів дослідження	311
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ.....	422
Додаток А.....	42
Додаток Б.....	44

ВСТУП

Актуальність проблеми морального формування підростаючого покоління обумовлена завданнями, що стоять перед системою освіти. Моральне виховання учнів, переслідує наступну мету: створення соціально-педагогічних умов для формування духовно-морального розвитку та становлення особистості молодшого школяра, здатного свідомо вибудовувати відношення до себе, своєї сім'ї, суспільству, державі, світі в цілому на основі прийнятих моральних норм і моральних ідеалів, що визначають духовні якості, необхідні людині в трудовому і особистому житті.

Проблема педагогічної діагностики сформованості моральних цінностей з найбільшою повнотою розглядається в наукових працях, присвячених дітям шкільного віку (М. Рокіч, Е.Ф. Шубіна, М.І. Шилова, Н.Є. Щуркова, В.В. Давидов). У дослідженнях авторами піднімаються і вирішуються такі питання: виділення критеріїв моральної вихованості особистості школяра (М. Рокіч, Е.Ф. Шубіна); визначення показників і їх видів – кількісних і якісних (М.І. Шилова, Н. Є. Щуркова).

Державний стандарт початкової освіти (2018 р.) зазначає, що здобувачі початкової освіти висловлюють думки, почуття та ставлення, взаємодіють з іншими особами письмово та в режими реального часу, дотримується норм літературної мови. Отже, вчитель початкової школи, повинен в освітньому процесі має збагатити емоційно-чуттєвий досвід молодших школярів.

Не слід забувати, що в суспільстві питання формування моральних цінностей молодого покоління не однозначні, а причини наступні:

- відсутність позитивних життєвих орієнтирів для молодого покоління;

- відсутність систематичної роботи по моральному розвитку і вихованню в освітніх організаціях;
- відсутність професійно-організованого середовища для культурно-дозвілєвої роботи з підростаючим поколінням.

Педагогічне моделювання – це побудова, перетворення та дослідження моделей різноманітних педагогічних систем. При цьому визначальними ознаками моделювання професійної діяльності майбутнього учителя початкових класів у освітньому процесі ВПНЗ є виразна та детальна постановка мети; розробка змісту; досягнення запланованих результатів; гарантований мінімальний рівень навчання, який відповідає освітнім стандартам; наявність зворотного зв'язку; рефлексивність тощо.

Мета дослідження: дослідити методи формування моральних цінностей у молодших школярів засобами моделювання педагогічних ситуацій.

Об'єкт дослідження: формування моральних цінностей молодших школярів.

Предмет дослідження: моделювання педагогічних ситуацій як засіб формування моральних цінностей у позакласній роботі.

Завдання дослідження:

- визначити історико-логічний аспект дослідження морального виховання молодших школярів;
- проаналізувати моделювання педагогічних ситуацій у початковій школі;
- визначити сутність позакласної діяльності як засобу морального виховання молодших школярів;
- виокремити критерії та рівні сформованості моральних цінностей молодших школярів;
- провести експериментальну роботу з теми дослідження;

- проаналізувати результати дослідження.

Поєднання теоретичного і практичного характеру дослідження зумовило вибір **методів дослідження**:

Теоретичні методи дослідження: теоретико-методологічний і понятійно-термінологічний аналіз літератури з проблеми дослідження;

Емпіричні методи дослідження: спостереження, бесіда, аналіз продуктів художньо-творчої діяльності дітей, аналіз і обробка результатів експериментальної роботи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається тим, що положення і висновки, отримані в ході роботи, можуть бути використані в безпосередній практиці педагогів початкової та додаткової освіти, в організації класно-урочної та позаурочної діяльності з морального виховання дітей.

База дослідження:

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування моральних цінностей молодших школярів

1.1 Історико-логічний аспект дослідження морального виховання молодших школярів

Давньогрецькі мислителі визначали моральне в суспільних відносинах, вчинках і діяльності індивіда і розглядали його як корисне і таке, що приносить людині радість з погляду розуму. Відтак, у поглядах Сократа цінності стали центральною категорією, а «благо» трактувалося як досягнута цінність, що має значущість у житті індивіда за рахунок гармонійного поєднання його інтересів з інтересами суспільства, а нормою поведінки є доброчинність. Отже, можемо зробити висновок, що характерною рисою морально досконалої особистості стародавні греки вважали естетизм [2].

Своєю чергою, Платон, продовжуючи розвивати філософські ідеї свого вчителя Сократа, сформулював сутність двох сфер буття індивіда, тобто фізичну, яка, на його думку, є природною та ідеальну, яка, за його переконанням, є надприродною реальністю і стає доступною лише розуму. Ці два світи, як він вважав, пов'язуються між собою «благом». Відтак, уявлення давньогрецьких філософів про людські потреби та можливість і способи їх задоволення, а також про сутність прагнення до досягнення «блага» стали фундаментальною основою для подальшого осмислення проблеми цінностей [20, с. 128].

Найбільшого розвитку філософські ідеї про людське буття, цінності, їх сутнісні ознаки, роль і значення отримали за часів Аристотеля, який вплинув на весь подальший розвиток наукової і філософської думки. Саме він акцентував увагу на тому, що кожній людині доводиться здійснювати

вільні чи примусові моральні вчинки, серед яких тільки вільні вчинки стають переважно відповідальними. А відтак, головним поняттям, яке зумовлює існування людських уявлень про «бажане» та «належне», є, на його думку, «благо». Благом «...є те, що є кращим для кожного суцього, або те, що робить благами інші причетні до нього речі, тобто ідею блага» [20, с. 127].

Значно пізніше німецький філософ І. Кант сформулював сутність моралі як екстраполяцію вчинків і діяльності людини, що мають безпосередній вплив на корегування суспільних відносин, переважно завдяки спрямованості людей на гуманні і справедливі стосунки, як відображення моральних цінностей притаманних суспільству, а не через примус чи настановлення [6, с. 115-130].

У філософському трактуванні моральність особистості інший німецький філософ Г. Гегель розглядав як віддзеркалення її вчинків і діяльності, а тому був переконаний, що сформовані моральні цінності, у тому числі спрямованість на дотримання моральних норм суспільства, є соціальною формою абсолютного духу, яка поєднує ідеальне та реальне.

Вказуючи на тісний взаємозв'язок між внутрішнім і зовнішнім, об'єктивним і суб'єктивним у поведінці особистості, Г. Гегель підкреслював, що у зовнішньому, тобто в своїх діях, вона така сама й у внутрішньому, у своїх ставленнях і цінностях [28, с. 101-103].

Аналогічну думку про те, що людина здобуває моральні знання та засвоює свої обов'язки щодо інших у процесі власного життя висловлював також німецький філософ Л. Фейєрбах. Однак, на відміну від І. Канта та Г. Гегеля, він вибудував власний моральний імператив, що полягав у ціннісному ставленні до людини та її обожнюванні. І в той же час філософ наголошував, що за таких умов особистість відповідальна не лише за свої вчинки і наслідки діяльності, але й за оточуючих [22, с. 105-117].

Проблема морального виховання особистості, її духовного світу була в тій чи іншій мірі актуальною на всіх етапах розвитку суспільних відносин, й відповідно педагогічної думки та освіти на теренах сучасної України. На думку В. Крисаченка, сприйнявши християнство, давній український світогляд виявився настільки стійким і близьким народові, що переважно змінив нав'язану йому християнську обрядовість та персоніфіковані свята, вклавши в них свій власний глибинний світ гармонії з довкіллям та його краси. А сталося це, переконаний В. Крисаченко, тому, що вироблені віками духовні цінності народу йшли від найістотнішого для людини – світу природи і світу діянь [12, с. 277].

Починаючи з X століття, у межах Київської Русі, як зазначає О. Сухомлинська, поширюється стала національна писемність, а «...оскільки навчання організовувалось при церквах і монастирях...», то «...церковний, християнський характер освіти протягом цих віків визначав зміст духовного життя, тобто відображав християнську та релігійно-міфологічну картину світу східних слов'ян, для якої притаманні плюралізм різноманітних філософських позицій, етизація духовного життя» [26, с. 37-55].

Зокрема, теолог, церковний діяч, філософ Іларіон Київський (990–1088) у праці «Слово про закон і благодать» зробив спробу вирішити питання про сутність розвитку людства, розглядаючи його історію як цілісний та закономірний процес, а генезу людства як вияв вищої волі та суб'єктивної спонуки: «Усі країни благий Бог наш помилував і нас не зрікся. Зажадав і порятував нас і в розуміння істини привів, діяння наші милостиві (помірковані) настановив до тих, хто нас оточує...» [8, с. 89-105].

Значно пізніше у філософських працях Стефана Калиновського (1700–1753) схарактеризовано сутність людини як мислячої, розумної та

активної істоти, щастя якої досягається за умови дотримання чеснот та моральних настанов, співжиття та поваги до оточуючого світу, як єдиного і неповторного. Філософ вважав, що «...природним називається те, до здобуття чого природа дала нам сприйнятливність з самого початку..., те, що відповідає нашій природі та узгоджується з нею. Коли ці дві ознаки змішані, добродетель може називатися природною у людини, бо в людини є природна здатність здобувати чесноти, вона має природжені її зародки...» [9, с. 48-54].

Окреме важливе місце у розгляді досліджуваної проблеми посідає філософсько-культурологічна спадщина Г. Сковороди, який обґрунтував зв'язок морального виховання підростаючого покоління з життям народу, його традиціями, що знайшло своє відображення в ідеї природовідповідності. Своє бачення виховання особистості філософ сформулював як: «На добро народжувати і добра навчати» [25, с. 105].

Необхідно зазначити, що Г. Сковорода вважав виховання моральноціннісних орієнтацій у дітей надзвичайно важливим, що знайшло місце у його листах до М. Ковалинського, в одному з яких він писав: «Прекрасна і велична любов до чесноти. Бо не можна не поважати того, в кому вбачаєш оселю чесноти, адже, де любов до чесноти, там повинна бути гідність» [25, с. 228].

Пізніше у філософських працях І. Огієнка розглядається моральна цінність як поняття, що, на його переконання, розкриває позитивну значущість природних, соціальних духовних явищ і чеснот для існування й розвитку суспільства, для потреб і діяльності кожної людини [19].

У 30-х роках ХХ століття особливого значення моральному вихованню зростаючої особистості в генезі педагогічної теорії і особливо виховної практики надавав А. Макаренко, розглядаючи його як складний і багатогранний процес, основними завданнями якого є формування

моральної свідомості, виховання і розвиток моральних почуттів та вироблення умінь і навичок моральної поведінки [15].

Слід акцентувати увагу на тому, що у розвиток і становлення національної системи морального виховання підростаючого покоління уже в середині ХХ століття значний науково-педагогічний внесок здійснив В. Сухомлинський, який показував основну спрямованість діяльності вчителя й учня на те, щоб виховати останнього як Людину. [26].

Зокрема, В. Сухомлинський наголошував на тому, що школа, батьки і суспільство мають займатися моральним вихованням дитини, навчати умінням відчувати людину. Педагог вважав, що про моральність можна говорити тільки тоді, коли особистість морально поводить себе в силу внутрішнього спонукання (потреби), коли її власні погляди і переконання виконують функцію самоконтролю. Вироблення таких поглядів, переконань і відповідних їм звичок поведінки і становлять сутність морального виховання [25, с. 17].

Мистецтво виховання моральних цінностей В. Сухомлинський вбачав у мистецтві звертатися до людського серця: «Я твердо переконаний, що багато шкільних конфліктів, які нерідко закінчуються великою бідою, починаються з невміння вчителя говорити з учнями» [25, с. 321].

Саме обґрунтування й упровадження у освітньо-виховний процес Павлівської школи такого підходу, на наше переконання, є незаперечним внеском В. Сухомлинського у теорію, а головне, в практику морального виховання дітей, сутність якого полягала у тому, що «...непорушна основа морального переконання закладається в дитинстві і ранньому підлітковому віці, коли добро і зло, честь і безчестя, справедливість і несправедливість доступні розумінню дитини лише за умови яскравої наочності, очевидності морального сенсу того, що він бачить, робить, спостерігає».

Закон України «Про освіту» ставить за мету освіти досягнення всебічного розвитку людини як особистості, її таланту, інтелектуального, творчого і фізичного розквіту здібностей, формуючи цінності які необхідні для успішної самореалізації компетентностей; виховання відповідального громадянина, що здатен до свідомих суспільних рішень, спрямовує свою діяльність на користь іншим людям і суспільству; підвищити освітній рівень громадян, щоб забезпечити сталий розвиток України.

Концепція програми «Нова українська школа» окреслює виховання, що ґрунтується на цінностях [17]. Суть компетентнісного підходу в тому, що необхідно набувати не лише потрібні для реалізації у професійному житті вміння та навички. Обмежуючись цим, ми маємо ймовірність, що одного дня виховаємо покоління фахових маніпуляторів та шахраїв, що не тільки суперечить меті освіти, але безумовно веде народ до прірви. Відтак саме цінності є фундаментом освіти та умовою формування людини та суспільства.

Отже, підсумовуючи результати, можемо констатувати про значну увагу до морального виховання і духовного збагачення, виховання морально-ціннісних орієнтацій зростаючої особистості у всі часи існування українського народу.

1.2 Моделювання педагогічних ситуацій у початковій школі

Сучасний етап розвитку освіти висуває підвищені вимоги до професійної підготовки учителя початкових класів як до творця освітнього процесу в ВНЗ ХХІ ст., озброєного новітніми методиками та технологіями навчання. Сьогодні в умовах постіндустріального суспільства необхідними є суттєві зміни в системі освіти, особливо при підготовці конкурентоздатного, практико-орієнтованого фахівця. У зв'язку з цим є

актуальними питання, пов'язані з моделюванням професійної діяльності в навчальному процесі [11, с. 113].

Формування готовності учителів початкових класів має бути спрямованим як на засвоєння знань, умінь та навичок фахової діяльності з метою подальшого їх застосування у конкретних ситуаціях із урахуванням чи без урахування їхньої специфіки, так і на формування творчого бажання та вміння створювати особисті оригінальні підходи до виконання професійних завдань. Йдеться про формування готовності учителя початкових класів до педагогічного моделювання. Вміння ставити завдання та творчо їх розв'язувати є одним із головних критеріїв високого рівня його фахової підготовки.

Проблема формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності акумулює проблеми психологічної науки, пов'язані з особливостями особистості, рисами її характеристики, потенційними можливостями, що обумовлюють успішність підготовки, як зауважує Л. Карташова [10]. Ґрунтуючись на дефініціях психологів, вона сформулювала визначення готовності учителя до впровадження інновацій у майбутню педагогічну роботу, яка включає три основні компоненти. На основі зазначеного нами визначені складові готовності майбутнього учителя початкових класів до педагогічного моделювання.

1. Психологічна (особистісно-мотиваційна: особистісні якості; прагнення до впровадження моделей у освітньому процесі початкової школи).
2. Теоретична (система знань, технології, способи та форми впровадження моделювання у професійну діяльність тощо).
3. Практична (сукупність умінь моделювання).

У наукових роботах зазначається, що формування готовності удосконалюється відповідно до змін, які постійно відбуваються в

сучасному інформаційному суспільстві та в системі освіти, зокрема, надає здобуття відповідних компетентностей.

Досліджуючи компетентності, В. Луговий підкреслює, що „...компетентнісний підхід дає змогу реалізувати особистісно-орієнтовану модель освіти, яка актуалізується в умовах глобалізації, прискоренні змін, посиленні конкурентності та підвищенні мобільності в сучасному суспільстві. Нові життєві обставини вимагають орієнтації і вищої школи на всебічний розвиток особистості фахівця в процесі його підготовки. Така студентоцентрованість є однією з визначальних характеристик європейського простору вищої освіти (ЄПВО), що вибудовується в ході реалізації Болонського процесу і мислиться привабливим та конкурентоспроможним” [14, с.9].

На думку Г. Бачинського та М. Моїсєєва, найбільш перспективними для застосування в педагогічній діяльності учителя є такі типи моделювання: системне та імітаційне [1].

1. Під системним моделюванням у сучасній науці розуміють подання об’єктів різної природи виглядом системи взаємопов’язаних елементів, у виборі математичних структур, яка відображають цю взаємодію.
2. Імітаційне моделювання – це процес, коли конструюється модель та ставиться на ній експеримент з метою розуміння поведінки системи та оцінюється (є рамки обмежень, що відповідають певними критеріями чи їх сукупністю) різноманітні стратегії, що гарантують функціонування даної системи.

Педагогічне моделювання – це побудова, перетворення та дослідження моделей різноманітних педагогічних систем. При цьому визначальними ознаками моделювання професійної діяльності майбутнього

учителя початкових класів у освітньому процесі ВПНЗ є виразна та детальна постановка мети; розробка змісту; досягнення запланованих результатів; гарантований мінімальний рівень навчання, який відповідає освітнім стандартам; наявність зворотного зв'язку; рефлексивність тощо [4].

Безсумнівним показником моральної вихованості, представленої сукупністю позитивних моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку буде усвідомленість ними норм, правил і вимог до поведінки, а також власних поглядів і моральних переконань дитини по відношенню до певних предметів, дій і вчинків. Успішність морального виховання багато в чому визначається тією діяльністю, яку організовує сам педагог в освітньому процесі.

З огляду на індивідуально-психологічні особливості дитини в період молодшого шкільного віку педагог, в рамках розвитку моральних якостей, може використовувати різні види позакласної діяльності такі як: ігрова і трудова діяльність, художня і соціальна творчість, спортивно-оздоровча та туристично-краєзнавча діяльність, досугово-розважальна і пізнавальна.

Основними формами роботи можуть бути: екскурсії, індивідуальні та групові заняття, бесіда, організація проектної та дослідницької діяльності, виставки, конкурси, фестивалі та концерти, різного роду гри і ін.

1.3 Сутність позакласної діяльності як засобу морального виховання молодших школярів

Процес виховання в сучасній школі спрямований на формування всебічно розвиненої особистості, у якій пріоритетними є моральні якості, які обумовлюють процес успішної соціалізації.

Завдання морального виховання полягає в тому, щоб соціально необхідні вимоги суспільства педагоги перетворили у внутрішні стимули особистості кожної дитини. Необхідними умовами морального виховання є:

- спрямованість виховних впливів педагога на формування почуттів, свідомості і поведінки дітей в їх єдності;
- включення дітей в різноманітну, доцільно організовану педагогом діяльність;
- створення ситуації самостійного морального вибору;
- гуманний стиль відносини педагога до дітей визначає розвиток гуманістичних взаємин дітей в колективі [27, с. 14].

В умовах загальноосвітньої організації найбільш ефективною формою організації освітнього процесу в аспекті морального виховання в молодших школярів є позакласна діяльність.

Позакласна діяльність – це безперервний процес спільної роботи вчителя, учнівського колективу, батьків, представлений різноманітними формами [18, с. 67]. Основним завданням позакласної діяльності буде формування соціально-психологічної активності через залучення у взаємодію всіх суб'єктів освітнього процесу. Виходячи з готовності даних суб'єктів до певних видів спільної діяльності використовуються різні механізми досягнення спочатку поставленої мети в системі взаємодії. Формами позакласної діяльності можуть виступати круглі столи, фестивалі, різного роду акції, тематичні виставки, конкурси (в тому числі інтелектуальні, розвиваючі, ігрові), диспути, екскурсії та ін.

Способами при організації тієї чи іншої форми роботи будуть приклади (власні, життєві, в розгляді певної психолого-педагогічної ситуації), проекти, в тому числі соціальні, консультації педагогом і фахівцями-суміжниками [24].

Провідними формами позакласної діяльності є гуртки, творчі об'єднання, студії, факультативи, практичні заняття в творчих майстернях, фізкультурних секціях. До супутніх форм відносяться конференції, захист самостійних доповідей, масові літературні, музичні, театральні свята, виставки дитячих робіт. В якості допоміжних форм використовуються краєзнавчі, фольклорні експедиції та екскурсії, шкільні клубні об'єднання, змагання, конкурси, олімпіади [13].

Виділяють наступні види позакласної діяльності, які можливі в загальноосвітній школі, а саме: пізнавальна діяльність, ціннісно-орієнтаційна, громадська, естетична [7, с. 217].

Пізнавальна діяльність має на меті розвинути пізнавальні інтереси, накопичити знання, сформувати розумові здібності.

Ціннісно-орієнтаційною діяльністю вважається процес, під час якого формується відносини до світу, переконання, погляди, засвоюються моральні та інші норми життя людей. У здобувачів освіти це формується різними формами позаурочної діяльності: бесіда на соціально-етичну проблему, класна година, дискусія, диспут.

Згідно Н.А. Пилюгіної виділяють п'ять основних форм позакласної діяльності зі школярами [23]:

- словесно-логічні (як основний засіб впливу - слово (словесне переконання), що спонукає до відповідних емоції у дітей. Це може бути бесіди на різні теми, класні диспути, зборів, конференції, лекції та ін.);
- образно-художні (головним засобом впливу є спільне, переважно естетичне переживання, великий потенціал мають такі форми, як концерт, спектакль, свято);
- трудові (різні види робіт в школі, від щоденного прибирання до ремонту школи, парків)

- ігрові (гра, спільний відпочинок, змістовні розваги);
- психологічні (елементи психологічного тренінгу, методи практичної психології, індивідуальної і групової психотерапії, лекції, бесіди, дискусії, психологічні вправи, консультації).

Для створення певної моделі позакласної діяльності в загальноосвітній школі необхідно керуватися низкою завдань. Зокрема, позакласна діяльність повинна бути спрямована на формування у дитини позитивної «Я-концепції» через доброзичливе ставлення до нього інших людей (однолітків), успішне оволодіння певних видів діяльності (навчальної та позанавчальної) і почуття власної значущості. В основі всього цього – формування у дітей навичок співпраці, колективної взаємодії, потреби в продуктивній, соціально-схвалюваній діяльності, а також формування різного роду компонентів світогляду дітей (морального, емоційного і вольового) [21].

Таким чином, вивчення наукової літератури дозволило зробити наступні висновки: моральне виховання є складовою частиною процесу позакласної роботи, а так само є самостійною сферою виховної роботи педагога-організатора. Позакласна діяльність – це організація педагогом різних видів діяльності вихованців у позаурочний час, що забезпечують необхідні умови для соціалізації особистості дитини.

В цілому, моральне виховання молодших школярів в загальноосвітній організації повинно містити такі компоненти: актуалізацію всіх джерел морального досвіду молодших школярів, включення моральних критеріїв при оцінці всіх без винятку видів діяльності і проявів особистості вихованців, оптимальне співвідношення на різних етапах форм практичної діяльності і морального освіти з урахуванням статі та індивідуально-психологічних особливостей учнів. Тільки системність і спрямованість в здійсненні морального виховання за

допомогою позакласної діяльності сприятиме підвищенню рівня моральної вихованості у дітей молодшого шкільного віку.

Отже, підсумовуючи результати, можемо констатувати про значну увагу до морального виховання і духовного збагачення, виховання морально-ціннісних орієнтацій зростаючої особистості у всі часи існування українського народу.

Безсумнівним показником моральної вихованості, представленій сукупністю позитивних моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку буде усвідомленість ними норм, правил і вимог до поведінки, а також власних поглядів і моральних переконань дитини по відношенню до певних предметів, дій і вчинків. Успішність морального виховання багато в чому визначається тією діяльністю, яку організовує сам педагог в освітньому процесі.

З огляду на індивідуально-психологічні особливості дитини в період молодшого шкільного віку педагог, в рамках розвитку моральних якостей, може використовувати різні види позакласної діяльності такі як: ігрова і трудова діяльність, художня і соціальна творчість, спортивно-оздоровча та туристично-красзнавча діяльність, досугово-розважальна і пізнавальна.

Таким чином, вивчення наукової літератури дозволило зробити наступні висновки: моральне виховання є складовою частиною процесу позакласної роботи, а так само є самостійною сферою виховної роботи педагога-організатора. Позакласна діяльність – це організація педагогом різних видів діяльності вихованців у позаурочний час, що забезпечують необхідні умови для соціалізації особистості дитини.

РОЗДІЛ 2. Умови моделювання педагогічних ситуацій формування моральних цінностей у молодших школярів

2.1 Критерії та рівні сформованості моральних цінностей молодших школярів

На констатуючий етапі підбирався діагностичний інструментарій щодо формування моральних уявлень у молодших школярів; в процесі діагностики виявлявся рівень сформованості моральних уявлень дітей молодшого шкільного віку відповідно до виділених критеріїв і показників, а саме:

- когнітивного, що виявляється в осмисленні і розумінні школярем моральних категорій про добро і зло, систем поглядів на навколишній світ (уявлень, понять, поглядів), знань моральних норм, принципів і правил поведінки в суспільстві;
- емоційного, що характеризується в показниках ставлення до іншої людини, людей, їхнім вчинкам, що виражається в емоційних реакціях і оцінках;
- діяльнісно-творчого, що характеризується наявністю моральних якостей і умінь, а також здатністю допомагати рідним і друзям, шанобливо ставиться до оточуючих, бути працьовитим, створювати творчу атмосферу навколо себе.

Показником когнітивного компонента є повнота і обсяг моральних знань і знань про моральні цінності, показником емоційного компонента є ступінь розвитку емоційного ставлення до моральних цінностей, показником діяльнісного компонента є наявність практичного досвіду слідувати моральним цінностям в поведінці.

Рівні сформованості моральних цінностей молодших школярів є:

- Низький рівень – сформовано неправильне розуміння представленої моральної цінності. У молодшого школяра моральні орієнтири є, однак узгоджуватися з ними він не бажає, або вважає це недоступною мрією, правильно дає оцінку діям, але позиція до моральних норм нестабільна, бездіяльним, емоційні реакції неадекватні. Незначне вираження позитивної, ще нестабільної навички поведінки, низька саморегуляція і самоорганізація, недолік бажання до спільної роботи і взаємодопомоги, дефіцит відповідальності перед колективом, незначний рівень комунікативності.

- Середній рівень – розуміння про моральні цінності вірне, але не зовсім ціле і чітке. У дитини моральні орієнтири є, оцінки дій і емоційні реакції адекватні, але позиція до моральних норм ще не зовсім стабільна. Стабільна позитивна поведінка, присутність навичок саморегуляції та регуляції, середня ступінь бажання спільної діяльності і взаємодопомоги, неповна відповідальність перед колективом, присутність деяких комунікативних умінь.

- Високий рівень – сформовано ціле і чітке розуміння про представлені моральні цінності. Дитина аргументує свій вибір моральними правилами, емоційні реакції адекватні, позиція до моральних норм активна і стабільна. Присутність стабільного позитивного досвіду моральної поведінки, саморегуляція спільно з бажанням до організації дій, бажання спільної діяльності і взаємодопомоги, повна відповідальність перед колективом, високий ступінь комунікативності.

2.2 Експериментальна робота з теми дослідження

Наше дослідно-експериментальне дослідження проходило на базі Херсонської загальноосвітньої школи № 28 ім. О.С. Пушкіна, емпіричну вибірку склали учні 2 «А» і 2 «Б» класів. Експериментальна група в кількості 20 чоловік була складена з учнів 2 «Б» класу, контрольна група в кількості 20 чоловік з учнів 2 «А» класу.

Експеримент проходив у 3 етапи:

1. Констатувальний;
2. Формуючий;
3. Контрольний.

Для діагностики даних компонентів духовно-моральних якостей молодших школярів ми підібрали методики: «Що таке добре і що таке погано?» Г.М. Фрідмана, «Що робити» І.Б. Дерманової, «Діагностика рівня вихованості учнів початкових класів» Н.П. Капустіна. Дані діагностичні методики в повному обсязі охоплюють область дослідження показників компонентів.

На основі підібраних діагностичних методик ми визначили показники і загальні рівні сформованості духовно-моральних якостей молодших школярів та відобразили їх у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Характеристика показників і рівнів сформованості духовно-моральних якостей

Компоненти	Показники	Методики	Рівні
Когнітивний	Сформованість понять про моральні якості	«Що таке добре і що таке погано?»	Низький рівень – сформовано неправильне розуміння представленої моральної цінності.
			Середній рівень – розуміння про моральні цінності вірне,

			але не зовсім ціле і чітке.
			Високий рівень – сформовано ціле і чітке розуміння про представлені моральні цінності.
Емоційний	Ставлення до моральних норм	«Що робити»	Низький рівень – у молодшого школяра моральні орієнтири є, однак узгоджуватися з ними він не бажає, або вважає це недоступною мрією, правильно дає оцінку діям, але позиція до моральних норм нестабільна, бездіяльним, емоційні реакції неадекватні.
			Середній рівень – у дитини моральні орієнтири є, оцінки дій і емоційні реакції адекватні, але позиція до моральних норм ще не зовсім стабільна.
			Високий рівень – дитина аргументує свій вибір моральними правилами, емоційні реакції адекватні, позиція до моральних норм активна і стабільна.
Діяльнісний	вихованість учнів	Діагностика рівня вихованості учнів початкових класів (методика Н.П. Капустіна)	Низький рівень – незначне вираження позитивної, ще нестабільної навички поведінки, низька саморегуляція і самоорганізація, недовіра до спільної роботи і взаємодопомоги, дефіцит відповідальності перед колективом, незначний рівень комунікативності.

			Середній рівень – стабільна позитивна поведінка, присутність навичок саморегуляції та регуляції, середня ступінь бажання спільної діяльності і взаємодопомоги, неповна відповідальність перед колективом, присутність деяких комунікативних умінь. Високий рівень – Присутність стабільного позитивного досвіду моральної поведінки, саморегуляція спільно з бажанням до організації дій, бажання спільної діяльності і взаємодопомоги, повна відповідальність перед колективом, високий ступінь комунікативності.
--	--	--	--

Для вивчення когнітивного компонента духовно-моральних якостей молодших школярів ми використовували методику «Що таке добре і що таке погано?» Г.М. Фрідмана. Суть даної методики полягає в тому, що молодшим школярам необхідно навести приклади вчинків, які відображають основні моральні цінності суспільства, а також поведінку, яке є негативним по відношенню до моральних норм.

Обробка результатів проводиться за наступним алгоритмом: ступінь сформованості розуміння моральних цінностей оцінюється по 3-х бальною шкалою:

1 бал – у дитини сформовано невірне розуміння представлених моральних цінностей (наприклад: добрий вчинок – не дотримати дану комусь обіцянку);

2 бали – розуміння про моральні цінності вірне, але не зовсім ціле і чітке (наприклад: безвольний вчинок – мій друг умовляв мене не дружити з Мішею, і я його не послухав);

3 бали – сформовано ціле і чітке розуміння моральних цінностей (наприклад: справедливий вчинок – я знайшов гаманець і повернув його власнику).

Результати отриманих даних за двома класами за даною методикою представлені в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.2

Результати діагностики когнітивного компонента моральних якостей за методикою «Що таке добре і що таке погано?»

Група \ Рівні	Високий		Середній		Низький	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	№
Експериментальна група	2	10	9	45	9	45
Контрольна група	9	45	6	30	5	45

Аналіз результатів Таблиці 2.2 показує, що всього лише 2 дитини (10%) в експериментальній групі мають високий рівень сформованості усвідомлення моральних норм і поглядів про моральні якості.

Приклад 1: Даша Н.:

1. добрий вчинок – перевела бабусю через дорогу;
2. злий вчинок – мій однокласник порвав мені зошит;
3. справедливий вчинок – моя сестра поділилася зі мною цукеркою, тому що через неї мене покарали;
4. безвольний вчинок – мій друг дружить з поганими хлопчиками, які говорять йому задирати дівчаток. І щоб ці хлопці з ним дружили, мій друг ображає дівчаток;

5. прояв безвідповідальності – сьогодні я була черговою, але відмовилася мити дошку і забиратися в класі.

У контрольній групі 9 учнів (45%).

Приклад 2: Даня П.:

1. добрий вчинок – хлопчик допоміг старому дідусеві;
2. злий вчинок – обізвали людину;
3. справедливий вчинок – людина втратила гаманець, його знайшли і повернули;
4. безвольний вчинок – Міша попросив Колю штовхнути Машу, і він штовхнув;
5. прояв безвідповідальності – хлопчик не чергував в їдальні, хоча він був черговим.

Ці діти мають ціле і чітке розуміння представлених моральних цінностей.

9 учнів (45%) в експериментальній групі знаходяться на середньому рівні.

Приклад 3: Ігор Д.:

1. добрий вчинок – я допомагав бабусі в городі;
2. злий вчинок – мене зрадила подруга;
3. справедливий вчинок – з другом знайшли кошеня і віддали його господареві;
4. безвольний вчинок – хлопчик з іншого зняв штани;
5. прояв безвідповідальності – знайшли телефон і не віддали.

У контрольній групі з таким же рівнем сформованості 6 дітей (30%).

Приклад 4: Катя Н.:

1. добрий вчинок – друг допоміг птахам;
2. один образився і вирішив помститися;
3. справедливий вчинок – твій знайомий друг тобі допоміг;
4. безвольний вчинок – друзі сказали тобі стрибнути з даху і ти стрибнув;

5. прояв безвідповідальності – тобі потрібна допомога і ти попросив друга допомогти, а він відмовив. Ці учні мають розуміння про моральні цінності вірно, але не зовсім ціле і чітко.

Решта 9 випробовуваних (45%) в експериментальній групі показали низькі результати.

Приклад 5: Дарина Т.:

1. добрий вчинок – добре;
2. злий вчинок – погано;
3. справедливий вчинок – погано;
4. безвольний вчинок – погано;
5. прояв безвідповідальності – добре.

У контрольній групі 5 чоловік (25%).

Приклад 6: Коля М.:

1. добрий вчинок – добре;
2. злий вчинок – не зробив уроки;
3. справедливий вчинок – знайшов телефон;
4. безвольний вчинок – хлопчики побилися на фізкультурі;
5. прояв безвідповідальності – погано.

У таких дітей сформовано неправильне розуміння представлених моральних цінностей.

Для діагностики емоційного компонента моральних якостей молодших школярів ми використовували методику «Що робити» І.Б. Дерманової.

Дана методика призначена для виявлення ставлення до моральних норм. Суть даної методики полягає в тому, що учневі даються дві ситуації, його завдання написати свою реакцію, як би він повів себе в ній. У першій ситуації йдеться про те, що твій однокласник розбив вікно, і ти був свідком цього. Він не зізнався. Як ти вчиниш в даній ситуації і чому? У другій

ситуації однокласники вирішили піти з уроку. Як ти будеш діяти тут і чому?

Обробка результатів здійснюється за наступними критеріями:

1 бал – моральні орієнтири є, однак узгоджуватися з ними він не бажає, або вважає це недоступною мрією, правильно дає оцінку діям, але позиція до моральних норм нестабільна, бездіяльним, емоційні реакції неадекватні.

2 бали – моральні орієнтири є, оцінки дій і емоційні реакції адекватні, але позиція до моральних норм ще не зовсім стабільна.

3 бали – дитина аргументує свій вибір моральними правилами, емоційні реакції адекватні, позиція до моральних норм активна і стабільна.

Результати отриманих результатів за двома класами за даною методикою представлені в Таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати діагностики емоційного компонента моральних якостей за методикою «Як надходити»

Група \ Рівні	Високий		Середній		Низький	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	№
Експериментальна група	1	5	16	80	3	15
Контрольна група	4	20	15	75	1	5

Результати аналізу отриманих даних показали, що в експериментальній групі з високим рівнем сформованості моральних почуттів дітей, емоційного ставлення до моральних норм всього лише 1 учень (5%).

Приклад 1: Ігор К.:

1. Я візьму провину на себе, тому що це мій друг;

2. Я відмовлюся і відмовлю клас, тому що це погано.

У контрольній групі 4 (20%). Приклад 2: Поліна П .:

1. Я його посварю, або розповім вчителю, тому що краще розповісти правду;
2. Я відмовлюся йти з ними, тому що так чинити не можна.

Такі діти аргументують свій вибір моральними правилами, емоційні реакції адекватні, позиція до моральних норм активна і стабільна.

Із середнім рівнем було виявлено в експериментальній групі 16 дітей (80%). Приклад 3: Саша М .:

1. Треба сказати йому, щоб він зізнався;
2. Треба сказати вчителю про це.

У контрольній групі 15 чоловік (75%). Приклад 4: Поліна К .:

1. Я б сказала вчителю, що хтось розбив вікно;
2. Відмовлюся і скажу вчителю.

У таких учнів моральні орієнтири є, оцінки дій і емоційні реакції адекватні, але позиція до моральних норм ще не зовсім стабільна.

З низьким рівнем сформованості моральних почуттів дітей, емоційного ставлення до моральних норм було виявлено в експериментальній групі 3 учнів (15%).

Приклад 5: Рома Р .:

1. Я скажу, що це зробили старшокласники;
2. Я скажу, що мої друзі захворіли.

У контрольній групі 1 школяр (5%).

Приклад 6: Микита М .:

1. Нічого не скажу;
2. Піду з ними.

У цих дітей моральні орієнтири є, однак узгоджуватися з ними він не бажає, або вважає це недоступною мрією, правильно дає оцінку діям, але

позиція до моральних норм нестабільна, бездіяльна, емоційні реакції неадекватні.

Для діагностики діяльнісного компонента моральних якостей молодших школярів ми використовували методику Н.П. Капустіна «Діагностика рівня вихованості учнів початкових класів».

Сутність даної діагностики полягає в тому, що дітям необхідно навпроти кожного пункту поставити свою оцінку від 1 до 5. Далі підраховується середнє арифметичне по кожному пункту і визначається рівень вихованості учня.

Обробка результатів здійснюється наступним чином:

4 - 5 – присутність стабільного позитивного досвіду моральної поведінки, саморегуляція спільно з бажанням до організації дій, бажання спільної діяльності і взаємодопомоги, повна відповідальність перед колективом, високий ступінь комунікативності.

3 - 3,9 – стабільна позитивна поведінка, присутність навичок саморегуляції та регуляції, середня ступінь бажання спільної діяльності і взаємодопомоги, неповна відповідальність перед колективом, присутність деяких комунікативних умінь.

2 - 2,9 – незначне вираження позитивної, ще нестабільної навички поведінки, низька саморегуляція і самоорганізація, недолік бажання до спільної роботи і взаємодопомоги, дефіцит відповідальності перед колективом, незначний рівень комунікативності.

Результати отриманих результатів за двома класами за даною методикою представлені в Таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати діагностики діяльнісного компонента моральних якостей за методикою «Діагностика рівня вихованості учнів початкових класів»

Група \ Рівні	Високий		Середній		Низький	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	№
Експериментальна група	14	70	4	20	2	10
Контрольна група	15	75	4	20	1	5

З Таблиці 2.4 ми бачимо, що учнів з високим рівнем сформованості виявлення моральної дії в умовах морального вибору і моральної орієнтації у спільній діяльності з однолітками в експериментальній групі 14 учнів (70%), в контрольній групі 15 чоловік (75%). Ці діти характеризуються стабільним позитивним досвідом моральної поведінки, саморегуляція у них спільно з бажанням до організації дій, також присутнє бажання спільної діяльності і взаємодопомоги, повна відповідальність перед колективом, мають високий ступінь комунікативності.

Середній рівень мають в експериментальній групі 4 людини (20%), в контрольній групі також 4 учня (20%). Таким дітям властиві стабільна позитивна поведінка, спостерігається присутність навичок саморегуляції та регуляції, середня ступінь бажання спільної діяльності і взаємодопомоги, неповна відповідальність перед колективом, відзначається присутність деяких комунікативних умінь. В експериментальній групі ми виявили низький рівень сформованості виявлення морального дії в умовах морального вибору і моральної орієнтації у спільній діяльності з ровесниками у 2 молодших школярів (10%), в контрольній групі у 1 учня (5%).

У таких дітей незначне вираження позитивної, ще нестабільної навички поведінки, низька саморегуляція і самоорганізація, недовіра бажання до спільної роботи і взаємодопомоги, дефіцит відповідальності перед колективом, незначний рівень комунікативності.

Таким чином, ми можемо спостерігати, що в контрольній групі переважає високий і середній рівні сформованості моральних якостей. Для експериментальної групи найбільш характерний середній рівень. Також в експериментальній групі низький рівень вище, ніж у контрольній групі, тому наступним кроком в нашій роботі буде проведення формуючого експерименту в даній групі.

2.3 Аналіз результатів дослідження

На формуючому етапі було проведено комплекс занять з експериментальною групою (Додаток А), метою яких є підвищення рівнів сформованості моральних якостей молодших школярів. Після проведення занять ще раз були проведені діагностичні зрізи з констатувального етапу.

Першим кроком контрольного етапу було дослідження когнітивного компонента моральних якостей молодших школярів, для вивчення якого була використана діагностична методика Г.М. Фрідмана «Що таке добре і що таке погано?».

Процес проведення даної методики аналогічний тому, що ми проводили на констатувальному етапі нашого дослідження. Результати дослідження були оформлені в Таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати діагностики когнітивного компонента моральних якостей
за методикою «Що таке добре і що таке погано?»

Група \ Рівні	Високий		Середній		Низький	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	№
Експериментальна група	2	10	9	45	9	45
Контрольна група	9	45	10	50	1	5

Результати аналізу отриманих даних показали, що в експериментальній групі немає змін. У контрольній групі з високим рівнем так і залишилося 9 школярів (45%). Середній рівень підвищився до 10 дітей (50%) і низький рівень показав тільки 1 дитина (5%). Таким чином, аналіз отриманих результатів свідчить про підвищення рівнів усвідомлення моральних норм і знань про моральні якості, тобто сформованість когнітивного компонента і моральних якостей у молодших школярів експериментальній групі (рис. 2.1).

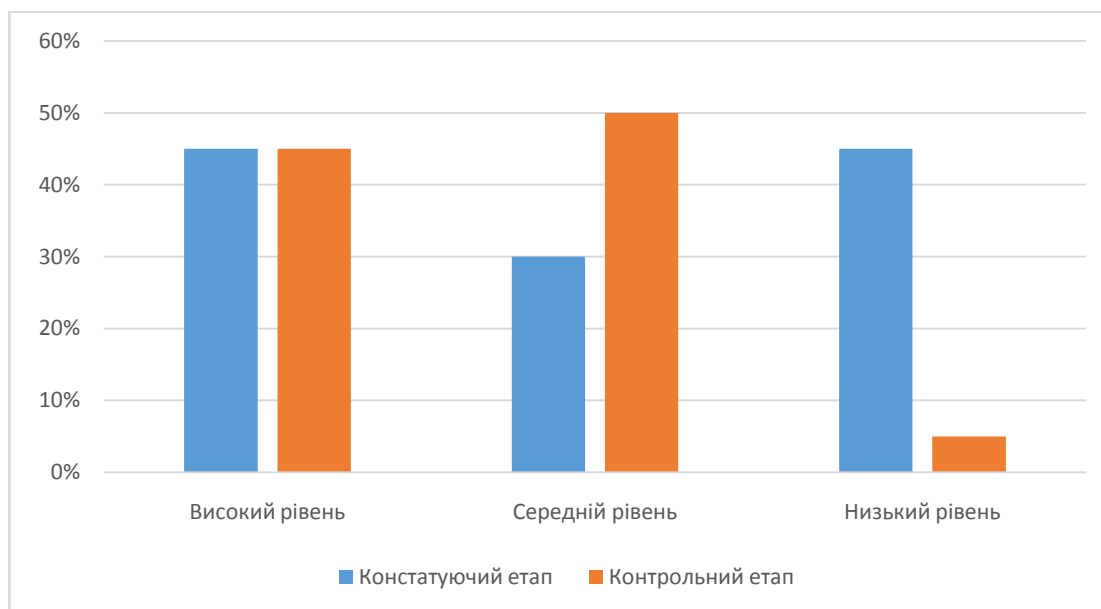

Рис. 2.1. Порівняння результатів констатуючого і контрольного етапів експерименту

Другим кроком у нашій роботі стало повторне дослідження емоційного компонента моральних якостей молодших школярів. Для цього нами була проведена аналогічна діагностична методика І.Б. Дермановой «Що робити». Результати отриманих даних відображені в Таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Результати діагностики емоційного компонента моральних якостей за методикою «Як надходити»

Група \ Рівні	Високий		Середній		Низький	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	№
Експериментальна група	1	5	16	80	3	15
Контрольна група	5	25	15	75	0	0

Результати аналізу отриманих даних показали, що в експериментальній групі немає змін. У контрольній групі з високим рівнем 5 школярів (25%). Середній рівень – 15 дітей (75%) і низький рівень не показав ніхто з дітей. Таким чином, ми бачимо зміну рівнів сформованості емоційного компонента моральних якостей молодших школярів (рис. 2.2).

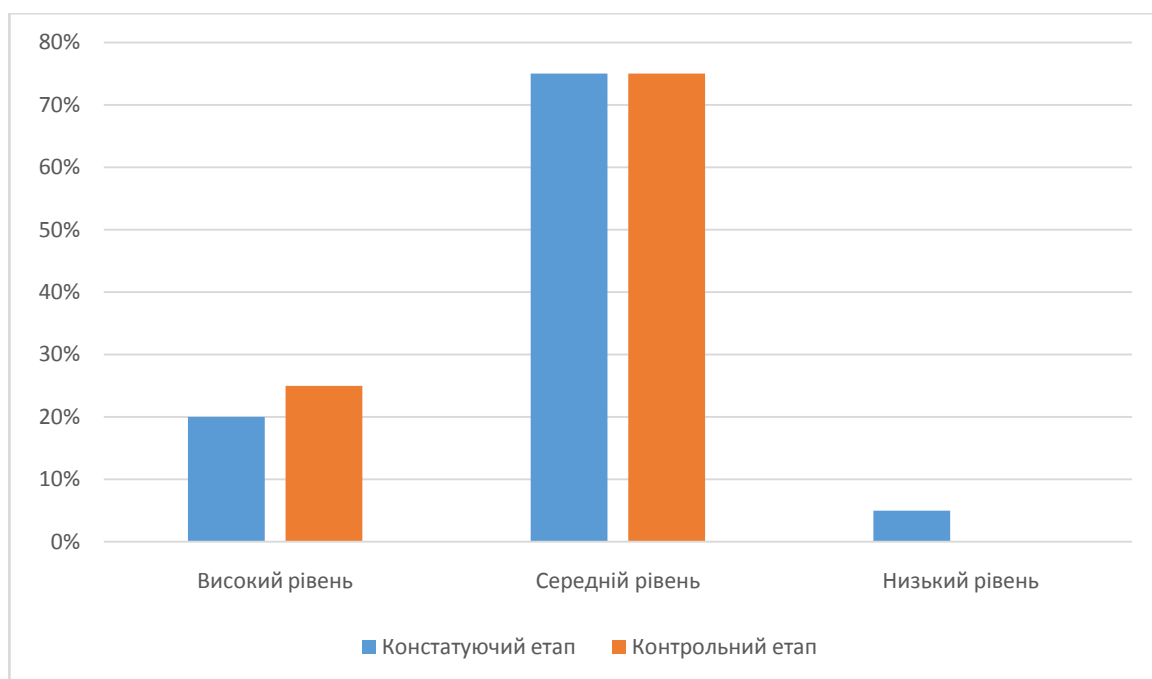

Рис. 2.2. Порівняння результатів констатувального і контрольного етапів контрольної групи

Третім кроком на даному етапі експерименту було повторне дослідження діяльнісного компонента моральних якостей молодших школярів. Для вивчення цього компонента ми використовували діагностичну методику Н.П. Капустіна «Діагностика рівня вихованості учнів початкових класів». Результати отриманих даних представлені в Таблиці 2.7.

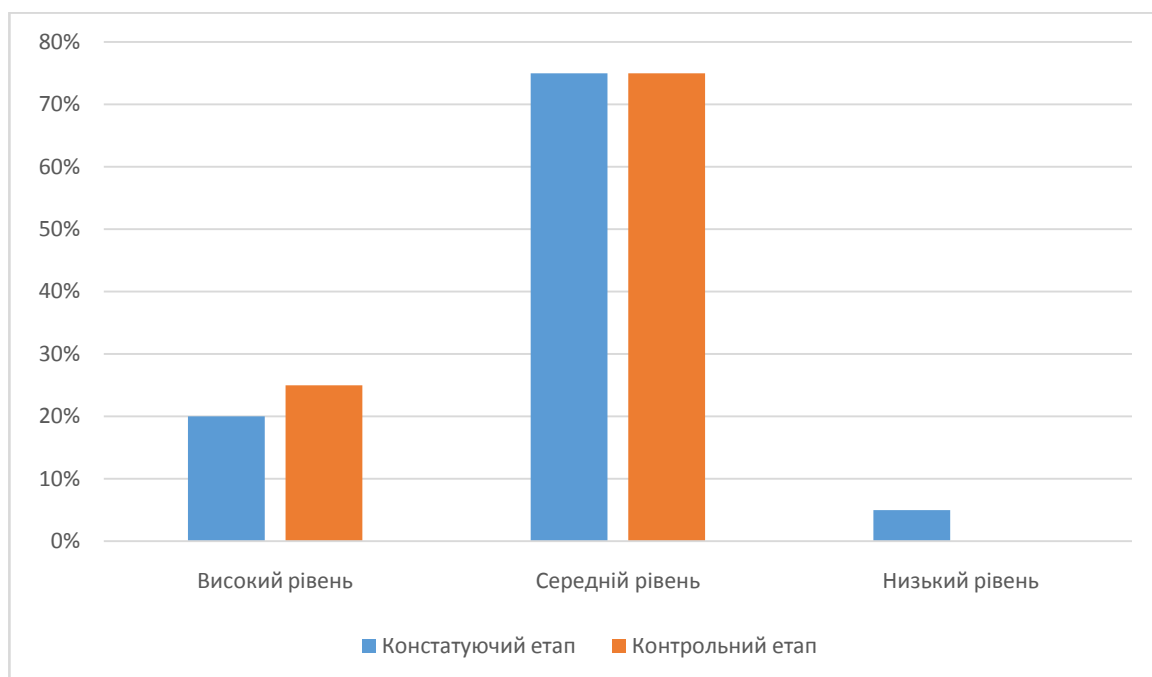
Таблиця 2.7

Результати діагностики діяльнісного компонента моральних якостей за методикою «Діагностика рівня вихованості учнів початкових класів»

Група \ Рівні	Високий		Середній		Низький	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	№
Експериментальна група	14	70	4	20	2	10

Контрольна група	17	85	3	15	0	0
------------------	----	----	---	----	---	---

Результати аналізу отриманих даних показали, що в контрольній групі немає змін. У контрольній групі з високим рівнем 175 школярів (85%). Середній рівень 3 дітей (15%) і низький рівень не показав ніхто з дітей. Таким чином, ми бачимо зміну рівнів сформованості діяльнісного компонента моральних якостей молодших школярів (рис. 2.3).

Таким чином, результати контрольного етапу показують, що проведення занять з метою підвищення моральних якостей молодших школярів сприяють формуванню (3 критерія) досліджуваної проблеми. Підвищення рівнів сформованості моральних якостей в експериментальній групі доводить ефективність комплексу уроків, а також позитивний вплив на динаміку засвоєння моральних уявлень, що в подальшому складе основу для формування духовно-моральних понять.

ВИСНОВКИ

1. Формування моральних цінностей молодших школярів є актуальною проблемою, що стоїть не тільки перед педагогічною наукою і практикою, але, в першу чергу, перед суспільством, так як його розвиток багато в чому визначається шкалою цінностей і моральним потенціалом особистості. Актуальність проблеми дослідження загострюється тим, що робота по формування моральних цінностей у початковій школі ведеться в недостатньому обсязі.

Підсумовуючи результати, можемо констатувати про значну увагу до морального виховання і духовного збагачення, виховання морально-ціннісних орієнтацій зростаючої особистості у всі часи існування українського народу.

2. Педагогічне моделювання – це побудова, перетворення та дослідження моделей різноманітних педагогічних систем. При цьому визначальними ознаками моделювання професійної діяльності майбутнього учителя початкових класів у навчально-виховному процесі ВПНЗ є виразна та детальна постановка мети; розробка змісту; досягнення запланованих результатів; гарантований мінімальний рівень навчання, який відповідає освітнім стандартам; наявність зворотного зв'язку; рефлексивність тощо.

Безсумнівним показником моральної вихованості, представленої сукупністю позитивних моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку буде усвідомленість ними норм, правил і вимог до поведінки, а також власних поглядів і моральних переконань дитини по відношенню до певних предметів, дій і вчинків. Успішність морального виховання багато в чому визначається тією діяльністю, яку організовує сам педагог в освітньому процесі.

3. З огляду на індивідуально-психологічні особливості дитини в період молодшого шкільного віку педагог, в рамках розвитку моральних якостей, може використовувати різні види позакласної діяльності такі як: ігрова і трудова діяльність, художня і соціальна творчість, спортивно-оздоровча та туристично-краєзнавча діяльність, досугово-розважальна і пізнавальна.

Основними формами роботи можуть бути: екскурсії, індивідуальні та групові заняття, бесіда, організація проектної та дослідницької діяльності, виставки, конкурси, фестивалі та концерти, різного роду гри і ін.

Таким чином, вивчення наукової літератури дозволило зробити наступні висновки: моральне виховання є складовою частиною процесу позакласної роботи, а так само є самостійною сферою виховної роботи педагога-організатора. Позакласна діяльність – це організація педагогом різних видів діяльності вихованців у позаурочний час, що забезпечують необхідні умови для соціалізації особистості дитини.

4. В цілому, моральне виховання молодших школярів в загальноосвітній організації повинно містити такі компоненти: актуалізацію всіх джерел морального досвіду молодших школярів, включення моральних критеріїв при оцінці всіх без винятку видів діяльності і проявів особистості вихованців, оптимальне співвідношення на різних етапах форм практичної діяльності і морального освіти з урахуванням статі та індивідуально-психологічних особливостей учнів. Тільки системність і спрямованість в здійсненні морального виховання за допомогою позакласної діяльності сприятиме підвищенню рівня моральної вихованості у дітей молодшого шкільного віку.

5. Експеримент проходив у 3 етапи: 1. Констатувальний; 2. Формувальний; 3. Контрольний.

Для діагностики даних компонентів духовно-моральних якостей молодших школярів ми підібрали методики: «Що таке добре і що таке

погано?» Г.М. Фрідмана, «Що робити» І.Б. Дерманової, «Діагностика рівня вихованості учнів початкових класів» Н.П. Капустіна. Дані діагностичні методики в повному обсязі охоплюють область дослідження показників компонентів.

6. Результати контрольного етапу показують, що проведення занять з метою підвищення моральних якостей молодших школярів. Підвищення рівня сформованості моральних якостей в контрольній групі доводить ефективність комплексу методів, а також позитивний вплив на динаміку засвоєння моральних уявлень, що в подальшому складе основу для формування духовно-моральних понять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинський Г.О. Математико-картографічне моделювання соціоекосистем - провідний метод прикладної соціоекології. Проблеми урбоекології: Темат.зб.наук.праць. К. : НОК ВО, 1992. 160 с.
2. Всесвітня енциклопедія: Філософія / глав. науч. ред і упоряд. А. А. Грицанов. М. : АСТ; Мн. : Харвест, Сучасний літератор, 2001. 1312 с.
3. Гаврилова Т. П. О воспитании нравственных чувств / Татьяна Павловна Гаврилова. М.: Знание, 1984. 80 с.
4. Галатюк Ю., Тищук В. Підготовка майбутніх учителів фізики до творчої професійної діяльності. Вісник Львів. Ун-Ту. - Сер. пед. 2005. Вип. 19. Ч. 1. С 307-313.
5. Державний стандарт початкової освіти. Учитель початкової школи. 2018. № 4. С. 1-16.
6. Єрмолаєнко А. Автономна етика І. Канта та морально-правова. Проблематизація природи. Філософська думка. 2009. № 6. С. 115-130.
7. Евладова Е.Б., Логинова Л.Г., Михайлова Н.Н. Дополнительное образование детей. учебник для студ. ВУЗов, пед. училищ и колледжей. М.: Владос, 2004. 349 с.
8. Іларіон Київський. Слово про закон и благодать / пер. С.В. Бондаря. Філософська думка. 1988. № 4. С. 89-106.
9. Калиновський Стефан. Десять книг Арістотеля до Никомаху, тобто Етика. Пам'ятники етичної думки на Україні ХХІІ - пров. підлога. ХVІІ ст. Київ: Наук. думка, 1987. С. 47-270.

- 10.Карташова Л.А. Створення умов формування готовності майбутніх вчителів іноземних мов до впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес. Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наукових праць. Київ. : Видавництво “ЕКМО”. 2008. С. 74-84.
- 11.Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. К. : „К.І.С.”, 2004. 112 с.
- 12.Крисаченко В. С. Екологічна культура. Київ: Заповіт, 1996. 347 с.
- 13.Лихачев Б.Т. Педагогика: Курс лекцій. Учеб. пособие для студентов педагог, учеб.заведений и слушателей ИПК и ФПК. 4-е изд., перераб. и доп. М.:Юрайт. М, 2001. 607 с.
- 14.Луговий В. І. Компетентності та компетенції пояттєво-термінологічний дискурс. Вища освіта України №3 (додаток 1) - 2009 р. Тематичний випуск “Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. К. : Гнзис, 2009. 630 с.
- 15.Макаренко А. С. Проблеми шкільного радянського виховання: твори. М .: Просвещение, 1949. 132 с.
- 16.Матвієнко О. В. Основи виховання моралі у молодших школярів / Олена Валеріївна Матвієнко. К.: Стилос, 1999. 232 с.
- 17.Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
- 18.Нравственное воспитание детей дошкольного возраста. Под редакцией В.И. Ядэшко, Ф.А. Сохина. М.: Просвещение, 2001. с. 187.
- 19.Огієнко І. Рідна мова і культура народу. Шляхи виховання й навчання: збірник. Львів: [б. в.], 1994. Ч. 1. С. 31-41.

- 20.Пазенко В. С. Філософія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2008.
280 с
- 21.Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учеб.
пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. М.:
Издательский центр «Академия», 2001. 512 с.
- 22.Пивоваров Д. В. Історія західноєвропейської філософії релігії
XVII-XIX століть: навч. посіб. Єкатеринбург: Изд-во Урал. ун-ту,
2012. 156 с.
- 23.Пилюгина Н.А Методические рекомендации по
духовнонравственному воспитанию детей старшего дошкольного
возраста: пособие. МКУ «УО Петуховского района», 2011. 30 с.
- 24.Подласый И.П. Педагогика начальной школы. М.: Владос, 2008.
464с.
- 25.Сковорода Г. С. Твори: у 2 т. / Ред .: Н. Ішіна, О. Пріцак, О.
Мішанічта та ін. Київ: АТ «Обереги», 1994. Т. 2: трактат. Діалоги.
Прітчі. Переклади. Листи. 480 с. (Гарвардський бібліотека
давнього українського письменства).
- 26.Сухомлинський О. В. Періодізація педагогічної думки и науки.
Розвиток педагогічної и психологічної науки в Україні 1992-2002:
зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України / Акад. пед. наук України.
Харків: «ОВІС», 2002. Ч. 1. С. 37-55.
- 27.Щуркова Н. Е. Нравственное воспитание школьников. Воспитание
школьников. 1990. № 1. С.13-16.
- 28.Hegel G. W. F. Dissertatio philosophica de Orbitis Planetarum.
Weinheim: Wiley-VCH Verlag GmbH, 1986. 423 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тематичний план завдань по художньо-творчої діяльності спрямований на формування моральних уявлень у молодших школярів

1. Пейзаж рідної землі

Навчальні завдання: познайомити з моральними поняттями: Батьківщина, Вітчизна, духовний світ людини.

Розвиваючі завдання: викликати емоційний відгук на настрої пейзажу: радість, здивування; формувати почуття причетності, гордості за красу рідної природи.

Виховні завдання: виховувати прагнення до творчості і співтворчості; формувати, такі моральні якості, як працьовитість, товариство, взаємодопомога.

Складання розповіді по картині. Малювання за власним задумом. Зображення характерних особливостей пейзажу рідної землі. Оцінювання творчої діяльності.

Малюнок «Пейзаж рідної землі» гуашовими фарбами.

2 Гармонія з природою.

Навчальні завдання: розкрити гармонійний зв'язок людини з навколишнім світом природи, житла з природою, в моральному становленні особистості школяра.

Розвиваючі завдання: розвивати здібності до емоційно-ціннісного сприйняття творів дерев'яної архітектури, висловом у творчих роботах своє ставлення до неї.

Виховні завдання: розвиток навичок індивідуальної та групової творчої діяльності; розвиток творчої уяви.

Сприймають і естетично оцінюють красу, називають природні матеріали для будівництва.

3 Краса Людини. Жіночий образ.

Навчальні завдання: виховання морально-патріотичних почуттів: гордості за майстрів, які створили неповторні костюми.

Розвиваючі завдання: вчитися визначати настрої і почуття в творах мистецтва, формувати емоційний відгук.

Виховні завдання: виховання працьовитості, товариства, взаємодопомоги у спільній художньо-творчій діяльності.

Робота з підручником. Знайомство з образом української жінки. Аналіз картин художників, що запам'ятали образ української красуні.

Застосування пізнавальних знань і практичних придбаних раніше умінь і навичок для виконання практичного завдання. Створення образу української жінки.

4 «Народні Свята. Осінній ярмарок »

Навчальні завдання: формування моральних цінностей: добра, краси, єдності, дружби, праці.

Розвиваючі завдання: виховання моральних почуттів шляхом залучення до народної творчості, і безпосередньої участі в національних святах.

Виховні завдання: розвиток вміння працювати колективно, шанобливо ставиться до творчих ідей і дій іншої людини.

Додаток Б

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Гонта Марія Олександрівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

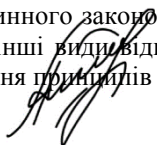
ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;
 - надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;

- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

25.03.2021

Марія Гонта

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)